

TARTU ÜLIKOOLI NARVA KOLLEDŽ
EESTI KEELE LEKTORAAT

Aleksandra Belozerskaja

EESTIMAA KOLLOKATSIOONID
VENE ÕPPEKEELGA PÕHIKOOLI
EESTI KEELE ÕPIKUTES

Bakalaureusetöö
Juhendaja Larissa Degel

NARVA 2013

SISUKORD

1. Sissejuhatus	3
1.1 Töö eesmärk, ülesehitus ja põhimõtted	4
2. Kollokatsioonid keelelise maailmapildi uurimismaterjalina	6
2.1 Keeleline maailmapilt	6
2.2 Kollokatsioonid	7
3. Eestimaa keelelise maailmapildi fragment I kooliastmes vene õppekeelega kooli eesti keele õpikutes	10
3.1 Geograafiline rühm	10
3.2 Isamaaline rühm	11
3.3 Iseloomustav rühm	12
3.4 Eestimaa keelelise maailmapildi fragment I kooliastmes vene õppekeelega eesti keele õpikutes esinevate kollokatsioonide põhjal	15
4. Eestimaa keelelise maailmapildi fragment II kooliastmes vene õppekeelega kooli II kooliastme eesti keele õpikutes	16
4.1 Geograafiline rühm	16
4.2 Isamaaline rühm	17
4.3 Iseloomustav rühm	18
4.4 Ajalooline rühm	19
4.5 Eestimaa keelelise maailmapildi fragment II kooliastmes vene õppekeelega eesti keele õpikutes esinevate kollokatsioonide põhjal	20
5. Eestimaa keelelise maailmapildi fragment III kooliastmes vene õppekeelega eesti keele õpikutes	22
5.1 Geograafiline rühm	22
5.2 Isamaaline rühm	23
5.3 Iseloomustav rühm	24
5.4 Ajalooline rühm	25
5.5 Eestimaa keelelise maailmapildi fragment III kooliastmes vene õppekeelega eesti keele õpikutes esinevate kollokatsioonide põhjal	26
6. Missugune on Eestimaa vene õppekeelega põhikooli eesti keele õpikutes?	28
7. Kokkuvõte	29
Kirjandus	31
Allikad	32
The concept of Estonia in schools with Russian teaching language through collocations in Estonian language textbooks	34

1. Sissejuhatus

Keel on vahend, milleta inimene ei saa täielikult funktsioneerida. Keele abil me suhtleme, avaldame tundeid, soove, mõtteid, arvamusi ning seisukohti. Inimeste poolt kasutatavast keelest sõltub see, kuidas keele kasutaja näeb ja tajub maailma enda ümber. Üldine keele kasutus loob keelelist maailmapilti. Pole võimalik põhjalikult uurida keelelist maailmapilti ilma keelelise maailmapildi teooriata. Keelelist maailmapilti tavaliselt ei seostata kognitiivse struktuuriga vaid naiivteooriaga. Naiivteooriast ja kognitiivsest struktuurist kirjutab Asta Õim oma artiklites (2003, 2001). Naiivteooria on teatud omadustega naiivteadmiste ulatuslikud ja kompleksed struktuurid, mis liigendavad inimeste maailmapildi fragmente. Kognitiivne mudel on ühe sõna ja ta sünonüümide ning antonüümide aluseks olev teadmiste struktuur. (A. Õim 2001: 126)

Asta Õimu (2003) sõnul naiivteooriatel on kultuuriline või sotsiaalne algupära. Naiivteooriad on teatud kognitiivsed struktuurid, kuid need ei kujune maailma individuaalse tunnetamise tulemusena ja neid omandatakse vastava kultuuri kontekstis teiste inimestega suheldes. Kognitiivne struktuur on mingi mõiste kontseptuaalne tervik, mis eksisteerib inimese alateadvuses ning mentaalses maailmas. Kognitiivsed struktuurid hõlmavad mõistet kui tervikut ning kõike seda, mis teeb mõistet kultuurifakti - algvormi, ajalugu, tänapäevased assotsiatsioonid, hinnangud ja muud.

Aasta Õimu (2003) arvatest on teadvustatuse seisukohalt kontseptuaalses tervikus aktuaalne või aktiivne ning passiivne ja letaalne kiht. Esimeses kihis laieneb kontseptualisatsioon kogu antud keele kõnelejatele tagades vastastikuse arusaamise ning suhtluse. Passiivne kiht on aktuaalne mõne sotsiaalse grupi seisikohalt ning teenib gruppi suhtlemise eesmärki. Letaalne kiht ei eksisteeri kogu kõnelejaskonna jaoks, kuid see on alus, millel baseeruvad ja püsivad teised tähenduskihid. Kognitiivse semantika seisukohalt ei ole sõnad semantilises väljas üksteisega seotud vahetult, kuid aluseks oleva naiivteooria kaudu. (A. Õim 2003: 802-803)

Vainik ja Orav (2005) kirjutab oma artiklis „A.H. Tammsaare eksitus: tee tööd ja näe vaeva, ...aga ikka oled vihane*“, et naiivteooriad ei rajane teaduslikult seatud hüpoteesidel, vaid keelekollektiivi pikaajase kogemuse interpretatsioonil. Nii lingvistikas kui ka antropoloogias avastatakse naiivteooriaid mingi keele kinnistunud

sõnatarvitust analüüsid, samuti grammatilised struktuurid ja tuletusviis võivad näidata, kuidas keelekollektiiv vahendatavatesse nähtustesse suhtub. Kognitiivses lingvistikas on levinud tõekspidamine, et keele semantiline ruum ei ole sõnasagedik, vaid sellel on oma kindel struktuur ning see on organiseeritud ainevaldadena. (Vainik, Orav 2005: 257)

Selles töös uurimuse täitmiseks tuleb leida kollokatsioone, mis esinevad koos sõna *Eestimaa* või *Eesti*. Need kollokatsioonid annavad infot Eestimaa maailmapildi vastavast fragmendist. Vene õppekeele koolide eesti keele õpikutes esinevate kollokatsioonide kaudu võib teada saada, millisena näevad ja tajuvad Eestit antud õpikute autorid ning millisena nad seda õpilastele esitavad.

Semantilised tunnusjooned on vähimad määratavad tähenduselementid. Sõnatähendused ei ole ainukordsed, vaid kombineeruvad korduvatest semantilistest tunnusjoontest. Sõnadest moodustuvad fraasid ja laused. Seda moodustust reguleerivad lauseehituslikud ja semantilised piirangud. Kollokatsioonid on sõna tähendusest sõltuv kalduvus esineda koos teiste sõnadega. Mõned neist kollotseeruvad omavahel, teised mitte. Tavaliselt omadussõna kollotseerub nimisõnaga, kuid ikkagi on vaja arvestada tähenduspiirangut. (EKK:L41) Kollokatsioonid aitavad leida mitmetähendusliku sõna ning aitavad tähendust ühestada (Pajusalu 2009: 158).

1.1 Töö eesmärk, ülesehitus ja põhimõtted

Igas keeles peitub oma keeleline maailmapilt, mis kajastab, kuidas seda keelt kõnelevad inimesed asju näevad ja tajuvad. Keelelise maailmapildiga puutume kokku keele õppimisel. Antud töös vaadeldakse, kuidas eesti keele kui teise keele õpikud esitavad Eestimaad, mis näitab ka keelelist maailmapilti Eesti fragmendis.

Töö teema on väga aktuaalne, kuna õpilaste maailmapilt ja selle tajuvus kujuneb valdavalt koolis õpitud materjalide põhjal. Inimeste jaoks, kes elavad Eestis, kuid ei ole eestlased, on väga tähtis see, et nad võtaksid Eestimaad oma kodukohana ning selleks tuleb koolis luua soodne keskkond kodaniku omaduste ja väärtuste arenemiseks. Kõik koolis õpitu mõjutab õpilaste maailmanägemist. Õpikuid kirjutavad autorid edastavad kirjutatu kaudu oma maailmataju. Kasutades erinevaid väljendeid ja sõnaühendeid

loovad nad ettekujutust nähtustest ja asjadest, mis tahes-tahtmata kujundavad ka neid õpikuid kasutavate õpilaste maailmapilti.

Uurimistöö eesmärgiks on välja selgitada, kuidas edastatakse Eestimaa mõistet kollokatsioonide vahendusel eesti keele õpikutes muukeelsete koolide jaoks I, II ja III kooliastmes. Töö käigus autor otsib vene õppekeelega koolide eesti keele õpikutes esinevaid kollokatsioone, kus üheks paariliseks on sõna *Eestimaa* või *Eesti*. Autor analüüsib nende tähendust ning kasutab leitud materjali järelduste tegemiseks. Analüüsitud kollokatsioonide põhjal on võimalik näha, millisena esineb kodumaa vene õppekeelega koolide eesti keele õpikutes: kuidas seda esitavad õpikud ning millise ettekujutuse saavad õpilased. Sissejuhatuses tutvustatakse keelelise maailmapildi ja kollokatsiooni mõisteid.

Uurimuses on esitatud Eestimaa kollokatsioonid, mis esinevad I, II ja III kooliastme õpikutes ning nende tähendused, mis annavad infot keelelise maailmapildi Eesti fragmendi kohta. Eestimaa kollokatsioonid, nende tähendus ja info keelelisest maailmapildist on esitatud tabelites. Kõik leitud kollokatsioonid on jagatud rühmadeks: geograafiline, isamaaline, iseloomustav, ajalooline. Kollokatsioonid on esitatud kahest tulbast koosnevates tabelites. Esimeses tulbas on uuritav kollokatsioon, teises selle kollokatsiooni autori määratletud tähendus. Iga tabeli analüüsi tulemustel esitatakse kokkuvõte.

2. Kollokatsioonid keelelise maailmapildi uurimismaterjalina

2.1 Keeleline maailmapilt

Maslova (2001) sõnul iga keel liigitab maailma omamoodi. Seega võime järeldada, et igas keeles on oma keeleline maailmapilt. Keeleline identiteet peab korraldama esitamise sisu kooskõlas selle pildiga. Esiteks väljendatakse selles keeles kehtiv inimeste arusaam maailmast. Keel on oluline vahend inimeste teadmiste kujundamisel. Keeleline maailmapilt on informatsiooni töötlemise tulemus inimestest ja keskkonnast. (Maslova 2001: 64)

Mõiste "keeleline maailmapilt" võttis kasutusele teadusliku terminoloogia süsteemi L. Weisberger. Keelelise maailmapildi mõiste pärineb Wilhelm von Humboldti õpetusest. Humboldti õpetuse järgi peituvad eri keeltes erinevad maailmanägemised. Iga keele eripära on tingitud seda keelt kõneleva rahva keelelisest teadvusest. 20. sajandil keeleteaduses arendati Wilhelm von Humboldti ideid.

Maailma liigendamise viise uuriti erinevate keelte põhjal. Usuti, et kuna kõik keeled on erinevad, siis neid keeli kõnelevate inimeste tunnetusprotsessides peavad olema erinevused. Eri keeli kõnelevad inimesed näevad ja tunnetavad maailma nende esimese keele põhjal. Tänapäeva lingvistikas keele iseärasused ei tähenda erinevusi taju- ja tunnetusprotsessides. Meie esimene keel mõjutab teatud määral inimese taju, tegelikkuse mõistmist ja tunnetamist. Esimene keel ei määra neid protsesse. (Degel 2007: 14)

H. Õim (1997) kirjutas naiivteooriatest. Naiivteooria on semantilise välja, kui mõistelise terviku ühine alus. Semantilise välja liigenduses kajastub vastava kultuuri arusaam maailma fragmendi ehitusest, mida väli katab. Naiivteooriad on suured ja keerulised moodustised terves maailmas. (Õim 1997: 256) Naiivteooriates on teadmised, uskumused, pildid ja mõisted, mis moodustavad põhimõtete ja reeglite baasi (Algvere 2011: 7).

Kolshanskij (2006) räägib et, keeleline maailmapilt peab tähendama keelelist kehastust ümbritsevas maailmas. Keel ei kujunda maailma, vaid loob mõtlemist. Keeleline

maailmapilt moodustab keele semantikat. Keele sematika kujundab inimese teadvust ja arusaamist ümbritsevast maailmast. Keeleline maailmapilt kujundab kaks erinevat maailma: loogilist ja semantilist. Keeleliste ja verbaalsete kujundite kaudu toimub täiendav maailmanägemine. Need mudelid täiendavad inimeste teadmiste üldistavat pilti. Loomulik, et on erinevusi sotsiaalses ja kultuurilises kogemuses. Need erinevused kajastuvad leksikaalses ja grammatilises teadvuses. Näiteks, erinevates keeltes loomade, värvide, taimede ja veekogude tähendused räägivad ainult märkide süsteemi valikust. Keeleline maailmapilt on erinevate inimeste rühmade teadmiste väljendamine, mis on põhjustatud ajalooliste, geograafiliste, kultuuriliste ja teiste sündmustega. (Kolshanskij 2006: 27-30)

Keeleline maailmapilt kujundab inimeste suhtumist ümbritseva maailma suhtes. Iga loomulik keel kajastab maailma kindla viisi tajumist. (Maslova 2001: 65)

Sutropi sõnul (FOLKLORE) on rahva maailmapildi aluseks rahvatarkus. Rahvatarkuse edasiandmisel on kõige olulisem keel. Muutuvad mõlemad, nii maailmapilt kui ka keel.

2.2 Kollokatsioonid

Renate Pajusalu (2009) käsitleb kollokatsiooni, kui sõnade harjumuslikku koosinemist. Kollokatsiooni on peetud süntagmaatiliseks leksikaalseks suhteks. Kollokatsioon on väga erinev paradigmaatilistest leksikaalsetest suhetest. Paradigmaatilisi suhteid on kõneleja võimeline nimetama ainult oma keelepädevusele toetudes. Kollokatsioonide uurimine on muutunud populaarseks koos arvutilingvistika ja elektrooniliste korpuste arenguga. Kollokatsioonid aitavad tähendust ühestada. Näiteks, ilma suurema uurimiseta oletada, et kui sõna *pidama* esineb mingis kontekstis koos sõnadega, mis tähistavad tähtpäevi (*sünnipäev, pulmad, jõulud*) ning tähendavad pidutsema, pühitsema, aga mitte kohustatud olema. Sõnaga kollokatsioonisuhtes olevat teist sõna nimetatakse *kollokaadiks*, kusjuures asukoha järgi võime kollokaadid jägada vasakpoolseteks (st enne vaadeldavat sõna) ja parempoolseteks (st pärast vaadeldavat sõna). Suures osas on kollokatsioonid seotud keelevälise reaalsusega. (Pajusalu 2009: 158)

Renate Pajusalu toob oma õpikus „Sõna ja tähendus“ (2009) kollokatsioonide järgmised näited: verb *praadima* esineb sagedamini koos nimisõnadega *muna* või *liha* kui

sõnadega *jäätis* või *kapsas*. Samuti räägime sagedamini *vanadest inimestest* kui *vanadest ajalehtedest*. Näitekst on uuritud, et sõnadega *mees ja naine* sagedasemad täistähenduslikud kollokaadid on mõlemal *eesti* ja *noor*, kuid leidus ka erinevusi: mehe järgmised sagedasimad omadused olid *valge, vaba, töötu ja rikas*, samas kui naise tavalisemad omadused olid *vana, paljas, rietatud ja vägistatud*.

Renate Pajusalu juhib tähelepanu sellele, et suurte üldistusega tuleb selliste andmete puhul muidugi ettevaatlik olla, sest väga palju sõltub korpuste teemavalikust, kuid midagi sellised andmed kindlasti näitavad. Mõnikord eristatakse kollokatsioonidest eraldi rühmana klisheesid- välja kujunenud väljendeid, mille puhul on olemas ka teisi ütlemisviise, kuid keeles on suhteliselt kivilinenud just see. Nt annab otsingumootor Google väljendile *kallid sõbrad* peaaegu 500 000 esinemust, väljendile *armsad sõbrad* aga „ainult“ 133000. Ilmselt on mõlema puhul tegemist klisheega, kuid esimene on veel tugevamini kinnistunud kui teine. (Pajusalu 2009: 158-159)

Heinike Heinsoo (2010) kirjutab kollokatiivsetest paaridest, mille väljaselgitamine eeldab suurte tekstekorpuste kasutamist. Tema arvates oleks hea omadussõnu ära õppida mingil määral kollokatiivsete paaaridena, juhul kui sõnal võib olla püsiühend. Kollokatsioonid on tavapärased emakeele kõneleja jaoks. Rääkides emakeeles ei märgi millised sõnad ja kuidas nad on omavahel ühendatud. Olukord muutub võõrkeelt õppides. Tundub, et sõnaraamatus antud tähendusel ei ole midagi ühist tähendusega, mis peab olema väljendis. Näiteks soomekeelne tõlge „*kõht on lahti*“ on veider „*kõht on vedel*“. Vähemalt piiratud kollokatsioonis võib omadussõna moodustatada põhisõnaga püsiva üksuse. Näiteks: *värske kartul, must kohv*. (Heinsoo 2010: 124-126)

Tenjes (2010) räägib kollokatiivsest tähendusest: kollokatsiooni on erinevate tähenduste kooseksisteerimise juhtumite jaoks ning viitab tähendusele, mille mingi lekseem võib saada teiste lekseemide hulgas. See toimub juhul kui ta esineb nendega sarnastes keskkondades ning kattes kõik lausungid. Samuti räägitakse, et väljendite ühtne tervik laieneb leksikaalsete seoste juurest. Leksikaalne kollokatsioon võib olla universaalne ja keelespetsiifiline. Universaalne leksikaalne kollokatsioon viitab üldise tunnuse kindlale tähendusele. Keelespetsiifiliste kollokatsioonide juurde kuuluvad idiomaatilised väljendid ja vanasõnad. Nende puhul tähendus esineb kahel tasandil: otsese ja peidetud tähenduse tasandil. Näiteks kasutades sõna *hea*, sõltub headuse tähendus subjektist või objektist: *hea laps, hea töö*. *Hea laps* on ühtmoodi mõistetav. *Hea töö* võib tähendada

head palka ja muljetavaldavaid soodustusi. Omadus *hea* on iga objekti jaoks erineva tähendusega. (Tenjes 2010:42)

Tenjes juhib tähelepanu raamatus „Semantika“ (2010) sellele, et kollokatsioon leksikaalsel tasandil laiendab kasutust. Kõneleja valib referendi jaoks välja ühe lekseemi ja teiste jaoks teistsugused lekseemid, kuigi tähendus on põhiliselt sama. On keeli, kus sõna *abielluma* on võimalik kasutada aktiivses vormis vaid mehega seoses. Eesti keeles öeldakse *naist võtma* ja *mehele minema*, kuid tähendus on samasugune „*abielluma*“. Kollokatsioonide näiteks tuuakse idiomaatilisi väljendeid ja vanasõnu ning mõistatusi eri keeltes. Neil juhtudel esineb tähendus kahel tasandil: otsese tähenduse ja varjatud tähenduse tasandil. Näiteks *veerevale kivile ei kasva sammal* esineb kahes tähenduses: ühelt poolt kivi ja sammal pole tavaliselt üldse fookuses, varjatud tähendus puudutab inimest. (Tenjes 2010: 43)

Kõik keeles esinevaid potentsiaalseid erinevusi ei saa selgitada kollokatiivse tähendusega: mõned on stilistilised, teised jällegi konseptuaalsed erinevused. On olemas kokkusobimatud kombinatsioonid erinevate stiilide tõttu. Näiteks ta mägitas kappadi-kappadi (lastekeeles `sõitis hobusega mäe otsa`), *ahv sõi banaani*, aga *ahv sõi vaikust* eeldab spetsiifilist poeetilist konteksti. Konseptuaalse semantika tasandil on nad kokkusobimatud (valikulised piirangud). Kollokatiivne tähendus viitab kokkuleppelisele suhtuslikule vahendile ning mida õpitakse mingi keele sees. (Tenjes 2010: 42-44)

3. Eestimaa keelelise maailmapildi fragment I kooliastmes vene õppekeelega kooli eesti keele õpikutes

3.1 Geograafiline rühm

<i>Kollokatsioon</i>	<i>Kollokatsiooni tähendus</i>
<i>Põhjamaa Eestimaa (Pääru, Sepp 2010)</i>	Põhjas, külmas kliimas asuv maa ning külm maa. Põhjapoolne maa. (EKSS:4)
<i>Põhja-Eesti (Pääru, Sepp 2008)</i>	Ilmakaar maakera põhjapooluse suunas. (EKSS: 4)
<i>Lõuna-Eesti (Pääru, Sepp2008)</i>	Ilmakaar, kust päike paistab keskpäeval. Lõunapoolne ala. (EKSS: 3)
<i>Ida-Eesti (Pääru, Sepp 2008)</i>	Põhjust 90° päripäeva asuv ilmakaar (EKSS: 4)
<i>Lääne-Eesti(Pääru, Sepp)</i>	Eesti läänepoolne osa. Lääne pool asuv ilmakaar. (EKSS: 3) Läänepoolne maa. (ÕS)

Geograafilises rühmas esinevate kollakatsioonide analüüs

Kollokatsioon *põhjamaa Eestimaa* viitab sellele, et Eestimaa asub põhjas. Põhjas asuvad riigid on külmema kliimaga, kui lõunas asuvad riigid. Kollokatsioon *põhjamaa* näitab Eesti külmi talvi ja mitte palavat suve.

Kollokatsioonid *põhja, lõuna, ida, lääne* osutavad Eesti riigi geograafilisele asukohale.

3.2 Isamaaline rühm

Kollokatsioon	Kollokatsiooni tähendus
<i>Kolmevärviline Eestimaa</i> (Pääru, Sepp 2006)	Kolmest värvist koosnev eseme. (EKSS:3)
<i>Armas Eestimaa</i> (Pääru, Sepp 2008) (Pääru, Sepp 2006)	Armastatud, kalllis. Kena, meeldiv, sümpaatne, lahke. <i>Armas sõber.</i> (EKSS:1)
<i>Eestimaa- isamaa</i> (Pääru, Sepp 2006) (Pääru, Sepp 2008)	Maa või riik, kus keegi on üles kasvanud ja mille kodanik ta on. (EKSS:1)
<i>Eestimaa-kodumaa</i> (Vahar, Maiberg, Rikker 1998)	Maa või riik kus keegi on pärit ning mille kodanik ta on. Piirkond kust miski pärineb. (EKSS:2) <i>Meie kodumaa Eesti</i>
<i>Kodumaine Eestimaa</i> (Pääru, Sepp 2008)	Kodumaa päritoluga. Kodumaal esinev eseme, mittevälismaalne. Oma maal toimuv või tegutsev sündmus. (EKSS:2)

Isamaalises rühmas esinevate kollokatsioonide analüüs

Kollokatsiooni *kolmevärviline* seostub Eesti lipuga, mis koosneb kolmest värvist: sinine, must ja valge. Eesti lipp sümboliseerub riigi iseseisvust ning rahva au. Lippu väärtustatakse ning selle solvamist vaadeldakse nagu riigi ja rahva solvangut.

Kollokatsioon *armas Eestimaa* viitab sellele et, Eesti on tähtis rahva jaoks. Rahvas armastab ning väärtustab Eestit. Inimene, kes armastab oma kodumaad, tunneb positiivseid emotsioone seoses Eestimaaga. Peetakse lugu kommetest ja tavadest ning väärtustatakse neid.

Kollokatsioonid *isamaa, kodumaa ja kodumaine* on omavahel seotud. Nad räägivad kohast, kus oleme sündinud ja kasvanud. See on koht, kus inimene tunneb end hubaselt ja turvaliselt. See koht on pärandatav - siin elavad vanemad ja vanavanemad. Kodumaal inimene tunneb end vabalt ja turvaliselt, tekkib kindlustunne. Tavaliselt seda kohta armastatakse, väärtustatakse ning kaitstakse. Kodumaalt pärinevad kombed ja tavad, millest inimene peab lugu ja mida säilitab elu jooksul. Kodumaa meenutamisel tekkib südames soojuse ja armastuse tunne. Elades teises riigis tekkib igatsus. Loodus, hooned, kombed, tavad, inimesed, kes meid ümbritsevad isamaal, on tähtsad ja lähedased südame jaoks. *Kodumaine* viitab, et kõik esemed ja tooted, mis on tehtud Eestis, on selle riigi osa.

3.3 Iseloomustav rühm

<i>Kollokatsioon</i>	<i>Kollokatsiooni tähendus</i>
<i>Imeilus Eestimaa</i> (Vahar, Maiberg, Rikker 1996)	Midagi haruldaselt ilus või imestust äratav nähtus. (EKSS 2)
<i>Õnnelik Eestimaa (Pääru, Sepp 2006)</i>	Selline, kus valitseb õnn, õnne täis, õnnerikkas. (EKSS:6)
<i>Rõõmus Eestimaa (Pääru, Sepp 2006)</i>	Rõõmu tunde ja selle väljendav või tekitav. Heatujuuline. <i>Rõõmus laul, sündmus.</i> (EKSS:4)
<i>Kaunis Eestimaa (Pääru, Sepp 2006)</i>	Midagi eesteliliselt meeldiv, ilus. Selge, päikesepaisteline, meeldiv (EKSS:2)
<i>Pidulik Eestimaa</i> (Pääru, Sepp 2006)	Peoga, pidustusega, erilise peotundega seotud. (EKSS, 4)
<i>Vihmane Eestimaa</i> (Pääru, Sepp 2006)	Vihmakas, - sajune ilm. (EKSS: 6)
<i>Soe Eestimaa</i> (Pääru, Sepp 2006)	Mõõdukalt kõrge temperatuur õhus, ilmastikus. Südamlik, lahke, sõbralik, hea.

	(EKSS:5)
<i>Kevadine Eestimaa</i> (Pääru, Sepp)	Kevadega seostuv ning kevadele omane või kuuluv. (EKSS:2)
<i>Väike Eestimaa</i> (Vahar, Maiberg, Rikker 1998) (Pääru, Sepp 2008) (Pääru, Sepp 2009) (Pääru, Sepp 2010)	Mõõtmeilt, pinnalt, kogult keskmisest madalam. Arvuliselt, hulgalt keskmisest madalam. Vähese tähendusega mõiste. (EKSS: 6)
<i>Ilus Eestimaa</i> (Vahar, Maiberg, Rikker 1998)	Eesteetiliselt meeldiv, kaunis. Hea, viisakas, tubli. Mõnus, meelepärane, tore. (EKSS:2)
<i>Suur Eestimaa</i> (Pääru, Sepp 2008)	Mõõtmeilt, pinnalt, mahult keskmisest ületav. Arvuliselt, hulgalt keskmisest ületav. Millegi poolest väljapaistev, muudest erinev. (EKSS:5)
<i>Võimas Eestimaa</i> (Pääru, Sepp)	Mõõtmeilt, mahult suur, vägev, vastupidav. Inimene suure vaimujõuga. Protsesside, nähtuste omaduste kohta suure mõjujõuga. (EKSS:6)
<i>Kultuuriline Eestimaa</i> (Pääru, Sepp 2010)	Kultuuri alale kuuluv sündmus ning kultuurialane. (EKSS:2)
<i>Looduslik Eestimaa</i> (Pääru, Sepp 2010)	Loodusega seotud, sellest tulenev mõiste. Sünnipärane, loomupärane. (EKSS: 3)
<i>Ainulaadne Eestimaa</i> (Pääru, Sepp 2010)	Oma laadilt ainukordne. Kordumatuna tähelepanu äratav. (EKSS:1)

Iseloomustavas rühmas esinevate kollokatsioonide analüüs

Kaunis, imeilus, ilus on kollokatsioonid, mis räägivad, et Eesti on ilus. Siin on meeldiv elada ja reisida, kuna Eesti loodus on rikas. Eestis on palju ilusaid kohti külastamiseks.

Kollokatsioonid *õnnelik ja rõõmus* näitavad, et Eestimaa elu on huvitav, sest siin toimuvad sündmused, mis toovad rõõmu Eesti elanikele.

Vihmane Eestimaa kollokatsioon viitab sellele, et Eestis on palju vihasid ning kliima on küllaltki sajune.

Kollokatsioon *soe Eestimaa* näitab, et vaatamata geograafilisele asendile (põhi), on Eestis soojad ilmad. Lisaks iseloomustavale joonele, võib antud kollokatsioon näidata isamaalist ja kodamaiset armastust, väljendades seda sõnaga „soe“. Kollokatsioon *soe Eestimaa* väljendab kiindumust ja armastust Eestimaa vastu.

Kevadine Eestimaa- huvitav fakt, analüüsitud materjali põhjal on selgunud, et teisi aastaaegu kollokatsioonide seas ei esine.

Kollokatsioonid *väike, suur* võib ühendada, kuna nad annavad seletust Eestimaa suurusele. Maailma mastaabis on Eesti üsna väike riik, kuid riigi elanikkude jaoks on ta suur ja võimas. Vaatamata Eestimaa suurusele, ei erine ta teistest riikidest kuigi palju. Eestis on oma riigiseadus, tööstus, kultuur, loodus, vaatamisväärsused ja muu.

Kollokatsioon *pidulik Eestimaa* annab teada, et Eestis toimub parajalt palju pidulikke üritusi. Üks peamine Eesti pidu on Laulupidu.

Kollokatsioon *kultuuriline Eestimaa* seletab, et Eestis toimub palju kultuurilisi sündmusi. Kõikides suurtes Eesti linnades on kontserdimajad, kus toimuvad erinevad üritused: teatrietendused, ballett (festival), opera, kontserdid ja muud meelelahutusüritused. Igas linnas on mõni vaatamisväärsus, mis pakkub huvi inimestele. Toimuvate erinevate näituste ja muuseumite arv on küllaltki suur.

Kollokatsioon *looduslik Eestimaa* viitab sellele, et Eestis on rikas ja ilus loodus. Eestis on palju metsi, jõgesid, järvi.

Kollokatsioon *ainulaadne Eestimaa* määratleb seda, et Eesti on omapärane ning teist sarnast riiki ei ole.

3.4 Eestimaa keelelise maailmapildi fragment I kooliastmes vene õppekeele eesti keele õpikutes esinevate kollokatsioonide põhjal

Autori poolt leitud kollokatsioonid, mis on esitatud I kooliastme eesti keele õpikutes põhinevad kolmel rühmal: geograafiline, isamaaline ning iseloomustav rühm. Geograafilises rühmas kollokatsioonid kirjeldavad Eestimaad nagu *põhjamaa* ning määratlevad Eesti territooriumit neljas ilmakaares: põhi, lõuna lääne ja ida. Isamaalises rühmas kollokatsioonid kirjeldavad Eestimaad nagu armsat kodumaad ning isamaad. Eestis valitsevad kolm põhilsit värvi: sinine, must ja valge, seetõtu on õpikutes nimetatud Eestit kolmevärviliseks.

Iseloomustavas rühmas esitatud kollokatsioonid on *vihmane*, *soe* ning *kevadine*. Nad näitavad, et Eestimaa ilm on vihmane, kuid soe. Samuti kollokatsioon *soe Eestimaa* võib väljendada isamaalist kiindumust ja armastust kodumaa vastu. Kollokatsioon *kevadine Eestimaa* näitab looduse ja riigi ülesärkamist pärast pika ja külma talve. Tabelites on esitatud kollokatsioonid, mis näitavad Eestimaad ilusa ning kaunina. Eestimaad võib peeta riigiks, kus valitseb õnn ja rõõm.

Suurust väljendavad kollokatsioonid näitavad, et Eestimaa on üsna väike, kuid oma rahva jaoks on ta suur ja võimas riik. Eraldi esitatud kollokatsioonid kirjeldavad keelelist maailmapilti Eestimaa fragmendis, mis on seotud peo, kultuuri, loodusega. Need kollokatsioonid väljendavad, et Eestimaa keeleline maailmapilt on mitmekülgne.

Kõige sagedamini esitatud kollokatsioonid asuvad iseloomustavas rühmas. Eestimaa keelelise maailmapildi fragmendi kirjeldavad I kooliastmes kollokatsioonid *ilus ja väike Eestimaa*. Isamaalise rühma kaudu Eestimaa keeleline maailmapilt näitab, et Eesti on *armas isamaa*. Need kollokatsioonid on esitatud mitmes allikas.

4. Eestimaa keelelise maailmapildi fragment II kooliastmes vene õppekeele kooli II kooliastme eesti keele õpikutes

4.1 Geograafiline rühm

<i>Kollokatsioon</i>	<i>Kollokatsiooni tähendus</i>
<i>Põhja-Eesti</i> (Sepp, Tammsaar 2008) (Kloren 2004)	Põhja ilmakaar, põhja suunaline. (EKSS: 4)
<i>Lõuna-Eesti</i> (Sepp, Tammsaar 2008) (Kloren 2004)	Ilmakaar, kust päike paistab keskpäeval. Lõunapoolne ala. Keskpäev, kell 4. Päeva peamine söögikord. (EKSS:3)
<i>Lääne- Eesti</i> (Sepp, Tammsaar 2008) (Kloren 2004)	Eesti läänepoolne osa. Lääne pool asuv ilmakaar. (EKSS:3)
<i>Ida-Eesti</i> (Sepp, Tammsaar 2008) (Kloren 2004)	Põhjast 90° päripäeva asuv ilmakaar (EKSS:1)
<i>Kirde-Eesti</i> (Kloren 2004)	Kirde pool, Kirde suunas asuv Ida ja kirde vaheline ilmakaar (EKSS:2)
<i>Kagu- Eesti</i> (Kloren 2004)	Lõuna ja ida vaheline ilmakaar (EKSS: 2)
<i>Edela-Eesti</i> (Kloren 2004)	Edelakaar. Edelas olev territooriumi, riigi osa. (EKSS:1)
<i>Loode-Eesti</i> (Kloren 2004)	Loodekaar loe, põhjalaas (EKSS:3)

Geograafilises rühmas esinevate kollokatsioonide analüüs

Kollokatsioonid *põhja, lõuna, ida, lääne, kirde, kagu, edela, loode* osutavad ilmakaartele või geograafilisele asendile.

4.2 Isamaaline rühm

<i>Eesti-kodukoht</i> (Sepp, Tammsaar 1998)	Koht, kust ollakse pärit ning kus asub kellelgi kodu (EKSS: 2)
<i>Eesti-kodumaa</i> (Sepp, Tammsaar 1998)	Maa, kust keegi on pärit või mille kodanik ta on (EKSS)
<i>Kodumaine Eestimaa</i> (Sepp, Tammsaar 1998) (Sepp Tammsaar 2008)	Kodumaa päritoluga või oma maal tegutsev, toimiv. (EKSS:2)
<i>Meie Eesti</i> (Sepp, Tammsaar 2007)	Osutab kuhu kõneleja või kirjutaja kuulub end ea, soo, ideoloogia põhjal kuuluvat (EKSS)
<i>Armas Eestimaa</i> (Jänese, Metsa 2009)	Armastatud, kallis, armastusväärne (EKSS:1)
<i>Kallis Eestimaa</i> (Jänese, Metsa 2009)	Armas, südamelähedane nähtus. (EKSS:2)

Isamaalises rühmas esinevate kollokatsioonide analüüs

Kollokatsioonid *kodukoht*, *kodumaa* ja *kodumaine* on omavahel seotud. Nad räägivad kohast, kus oleme sündinud ja kasvanud. See koht on pärandatav- ehk maa, kust oleme pärit. Kodumaalt pärinevad kombed ja tavad, millest inimene peab lugu ja säilitab elu jooksul. *Kodumaine* viitab sellele, et kõik esemed ja tooted, mis on tehtud Eestis, on selle riigi osa. *Kodukoht Eestimaa* räägib kohast, kus asub kodu, kus oleme sündinud ning kasvanud.

Kollokatsioon *meie Eestimaa* annab teada sellest, et Eesti elanikud tunnevad isiklikku seost Eestimaaga. Selle kollokatsiooni kaudu antakse edasi, et inimene on seotud Eestimaaga – on selle osa. Kollokatsioon *meie Eestimaa* tekitab inimestes ühtekuuluvustunnet ning võimaldab neil tunda ennast ühe osana selles riigis.

Kollokatsioonid *armas* ja *kallis Eestimaa* viitavad sellele, et see riik on tähtis Eestis elava rahva jaoks. Eesti riigi vastu tuntakse armastust ning väärtustatakse seda. *Armas* ja *kallis* väljendavad kiindumust Eestimaa vastu. Väärtustakse nii riiki kui ka kombeid ja tavasid.

4.3 Iseloomustav rühm

<i>Kollokatsioon</i>	<i>Kollokatsiooni tähendus</i>
<i>Kaunis Eestimaa</i> (Jänese, Metsa 2007,)	Sisemiselt või sisult väärtuslik. Ilus, õnnelik (EKSS: 2)
<i>Külm Eestimaa</i> (Jänese, Metsa 2007)	Madala õhu temperatuuriga, vähese soojusega ilmastik vastava keskkonna, ruumi kohta. (EKSS: 2)
<i>Ilus Eestimaa</i> (Jänese, Metsa 2007)	Eestetiiliselt meeldiv ning kaunit muljet peetav (EKSS: 2)
<i>Uhke Eestimaa</i> (Jänese, Metsa 2009)	Oma väärtust, tähtsust tundev ja seda andev. Väarikas ja iseteadv. (EKSS: 6)
<i>Töökas Eestimaa</i> (Jänese, Metsa 2009)	Tööd armastav, täis tööd, töös usin. (EKSS:5)
<i>Looduslik Eestimaa</i> (Jänese, Metsa 2009)	Loodusega seotud nähtus. Sellest tulenev, esinev ning kuuluv. (EKSS:3)
<i>Eesti vabariik</i> (Jänese, Metsa 2009)	Riigivorm, mille puhul kõrgemad riigivõimuorganid on valitavad või need moodustab parlament (EKSS:6)
<i>Sportlik Eestimaa</i> (Jänese, Metsa 2009)	Spordiga seotud nähtus ning spordiga iseloomustav. (EKSS:5)
<i>Ilus Eestimaa</i> (Jänese, Metsa 2009)	Eesteetiliselt meeldiv ning kaunit muljet peetav (EKSS:2)
<i>Lumine Eestimaa</i> (Jänese, Metsa 2009)	Lumega kaetud või koht kus esineb lund. (EKSS:3)
<i>Vihmane Eestimaa</i> (Jänese, Metsa 2009)	Koht sagedase vihmaga, sajune (EKSS: 6)

Iseloomustavas rühmas esinevate kollokatsioonide analüüs

Kollokatsioonid *kaunis, ilus Eestimaa* räägivad sellest, et Eesti on ilus ning jätab meeldivat tunnet.

Kollokatsioonid *õnnelik ja rõõmus* näitavad, et Eestimaa elu on hea, sest siin toimuvad sündmused, mis toovad rõõmu Eesti elanikkudele.

Töökas Eestimaa kollokatsioon, mis viitab sellele, et Eestimaa rahvas on töökas. Juba vanast ajast peale on Eesti rahvas tegelenud põllutöödega, kauplemisega, kunstikodade töödega.

Kollokatsioon *sportlik Eestimaa* annab teada, et riigis toimub aktiivne sportlik elu.

Kollokatsioon *vabariik Eestimaa* määratleb seda, et Eesti jaoks on oluline riigi iseseisvuse saamiskäik. Riik omab omapärast poliitilist ning sotsiaalset süsteemi, mis võimaldab elada iseseisvas ja arenevas riigis.

Kollokatsioon *uhke Eestimaa* räägib sellest, et riik ja tema elanikud väärtustvad, austavad ning mäletavad riigi minevikku ja tänapäeva. Eestis on inimesi, asju, tööstusi, mille üle riigi elanikud on uhked.

Kollokatsioon *looduslik Eesti* viitab sellele, et Eestis on rikas ja ilus loodus. Eestis on palju metsi, jõgesid, järvi. Riigis on olemas rahvuspargid, kus võib tutvuda looduse ja kultuurimaastikuga.

4.4 Ajalooline rühm

<i>Kollokatsioon</i>	<i>Kollokatsiooni tähendus</i>
<i>Ajalooline Eestimaa</i> (Jänese, Metsa 2009)	Ajaloosse puutuv, sellega seoses olev ja tulenev Tegeliku elu nõudeile vastav, kaunit muljet peetav (EKSS:1)

Ajaloolises rühmas esinevate kollokatsioonide analüüs

Kollokatsioon *Ajalooline Eestimaa* räägib Eesti riigi ajaloost. Sündmustest, mis olid minevikus, kuid mõjutasid riigi edasijõudmist ning arengut. Peab meeles raskeid ja pingelisi momente riigi elust.

4.5 Eestimaa keelelise maailmapildi fragment II kooliastmes vene õppekeelega eesti keele õpikutes esinevate kollokatsioonide põhjal

Nagu on näidatud tabelites, kollokatsioonid, mis on esitatud II kooliastme eesti keele õpikutes, on jagatud nelja rühma: geograafiline, isamaaline, iseloomustav ning ajalooline rühm. Geograafilises rühmas on esitatud kollokatsioonid, mis iseloomustavad Eesti territooriumit lisaks neljale põhiilmakaarele veel vaheilmakaartega. On esitatud kirde, kagu, edela ja loode ilmakaar, mis osutavad Eestimaa geograafilisele asendile.

Isamaalises rühmas kirjeldavad kollokatsioonid maailmapilti Eestimaa fragmendi kohaselt järgmiste sõnade kaudu: *meie, armas, kallis ja kodukoht*. Need kollokatsioonid näitavad, rahva suhtumist Eestimaasse. Selliste kollokatsioonide kaudu õpikute autorid väljendavad austust ning armastust Eestimaa vastu. Eestimaa on kodukoht oma rahva jaoks.

Iseloomustavas rühmas esitatud kollokatsioonid määratlevad Eestimaa keelelist maailmapilti Eesti fragmendis erinevates suundades. Eestimaa keelelist maailmapilti seostatakse uuritava materjali põhjal ilma väljendavate kollokatsioonidega. II kooliastme õpikute järgi on Eestimaa *külm, lumine ja vihmane*. II kooliastme õpikutes on esitatud sügisene ja talvine aastaaeg. Kollokatsioone, mille üks koostisosaks oleks kevadet või suve tähendavad sõnad, antud kooliastme õpikutes ei esine.

Tabelites esitatud kollokatsioonid näitavad Eestimaad ilusa ning kaunina. Selles rühmas Eestimaa on uhke, mis näitab Eestimaa väärtustamist rahva poolt.

Eraldi esitatud kollokatsioonid kirjeldavad Eestimaa keelelist maailmapilti Eesti fragmendis, mis on seotud kultuuri, looduse, spordi ja tööga.

Ajaloolises rühmas Eestimaa keelelist maailmapilti väljendab üks kollokatsioon-*ajalooline Eestimaa*. Antud kollokatsioon näitab Eestimaa ajaloolist arengut.

Eesti kollokatsioonid on positiivsed: räägivad ilust, saavutustest ja ajaloost ning ilmast.

Kõige rohkem Eestimaa kollokatsioone on esitatud iseloomustavas rühmas. Keelelist maailmapilti Eesti fragmentist II kooliastmes kirjeldatakse järgmiste sõnade kaudu: *ilus ja kodukoht*. Need kollokatsioonid on esitatud mitmes allikas.

5. Eestimaa keelelise maailmapildi fragment III kooliastmes vene õppekeele eesti keele õpikutes

5.1 Geograafiline rühm

<i>Kollokatsioon</i>	<i>Kollokatsiooni tähendus</i>
<i>Põhja-Eesti</i> (Siirak 2009)	Põhja ilmakaar, põhja suunaline. (EKSS:6)
<i>Lõuna-Eesti</i> (Siirak 2009)	Ilmakaar, kust päike paistab keskpäeval. Lõunapoolne ala. (EKSS:3)
<i>Lääne- Eesti</i> (Siirak 2009)	Eesti läänepoolne osa. Lääne pool asuv ilmakaar. (EKSS:3)
<i>Ida-Eesti</i> (Siirak 2009)	Põhjast 90° päripäeva asuv ilmakaar (EKSS:2)
<i>Kirde-Eesti</i> (Siirak 2009)	Ida ja kirde vaheline ilmakaar (EKSS:2)
<i>Kagu- Eesti</i> (Siirak 2009)	Lõuna ja ida vaheline ilmakaar (EKSS:2)
<i>Edela-Eesti</i> (Siirak 2009)	Edelakaar. Edelas olev territooriumi, riigi osa. (EKSS:1)
<i>Loode-Eesti</i> (Siirak 2009)	Loodekaar loe, põhjalaas (EKSS:3)

Geograafilises rühmas esinevate kollokatsioonide analüüs

Kollokatsioonid *põhja, lõuna, ida, lääne, kirde, kagu, edela, loode* osutavad Eesti riigi geograafilisele asukohale.

5.2 Isamaaline rühm

Kollokatsioon	Kollokatsiooni tähendus
<i>Eestimaa- sünnikodu</i> (Siirak 2006)	Täpsem paik, kus keegi on sündinud. (EKSS:5)
<i>Püha- Eestimaa</i> (Siirak 2006)	Eriti sügavat austust, lugupidamist vääriv nähtus. Selline, mida ei tohi rikkuda ja labastada. (EKSS:4)
<i>Eestimaa- isamaa</i> (Siirak 2006)	Maa, kus keegi on üles kasvanud ja mille kodanik ta on. Kodumaa (EKSS:1)
<i>Kallis Eestimaa</i> (Siirak 2006)	Oluline, tähtis, väärtuslik, südamelähedane. (EKSS:2)
<i>Eesti rahvuslind</i> (Siirak 2006)	Riigi loodus ja linnukaitse sümboliks olev lind. (EKSS:4)
<i>Eesti rahvuslill</i> (Siirak 2006)	Rahvuslikuks sümboliks olev lill. (EKSS:4)
<i>Eesti rahvuskivi</i> (Siirak 2006)	Rahvuslikuks sümboliks olev lill. (EKSS:4)

Isamaalises rühmas esinevate kollokatsioonide analüüs

Kollokatsioonid *isamaa*, *sünnikodu* on omavahel seotud. Nad räägivad sellest, et inimene on siin kasvanud ja on Eestimaa kodanik. See on koht, mille vastu tuntakse eriti sügavat austust, lugupidamist. Kodumaa meenutamisel tekib südames soojuse ja armastuse tunne. Elades teises riigis tekib kodumaaigatsus.

Kollokatsioonid *Eesti rahvuslind*, *rahvuslill*, *rahvuskivi* viitavad sellele, et Eestis on omapärased rahvussümbolid. Need sümbolid on seotud Eesti maa, looduse, ilmamaastiku ning riigi iseärusustega, mis on iseloomulikud just selle riigi jaoks.

Kollokatsioon *püha Eestimaa* räägib armastusest Eestimaa vastu. Eesti rahvas austab oma maa traditsioone, tavasid ning kombeid. See on esivanemate maa, sellepärast on see püha maa.

Kollokatsioon *kallis Eestimaa* viitab sellele, et see riik on tähtis Eestis elava rahva jaoks. Rahvas armastab ja väärtustab Eestit. Inimene, kes armastab oma kodumaad, tunneb sellega seoses positiivseid emotsioone. Peetakse lugu kommetest ja tavadest. Selle kollokatsiooni kaudu, õpiku autorid näitavad suhtumist Eestimaa vastu.

5.3 Iseloomustav rühm

<i>Kollokatsioon</i>	<i>Kollokatsiooni tähendus</i>
<i>Imeilus Eestimaa</i> (Siirak 2008)	Haruldaselt ilus nähtus. (EKSS: 2)
<i>Päikesepaisteline Eestimaa</i> (Siirak 2008)	Päikesepaistest valgustatud maa. (EKSS:4)
<i>Rikas Eestimaa</i> (Siirak 2008)	Midagi heaks, kasulikuks, väärtuslikuks peetavat või omav. (EKSS:4)
<i>Väikene Eestimaa</i> (Siirak 2008)	Mõõtmeilt, pinnalt, kogult, mahult alla keskmise. (EKSS:6)
<i>Päikese Eestimaa</i> (Siirak 2008)	Koht, kus toimub päikesepaiste. (EKSS: 4)
<i>Tuuline Eestimaa</i> (Siirak 2008)	Kohr suure ja sagedaste tuulega. (EKSS:5)
<i>Õitsev Eestimaa</i> (Siirak 2008)	Midagi õitseb. Punetama, hõõguma, õhetama, leegitsema. (EKSS: 6) <i>Äri õitseb</i> (ÕS)
<i>Kultuuriline Eestimaa</i> (Siirak 2009)	Kultuuri alale kuuluv või kultuurialane. (EKSS:3)
<i>Sportlik Eestimaa</i> (Siirak 2009)	Spordiga seotud ja kuuluv. Spordiga iseloomustav. (EKSS:3)
<i>Haritud Eestimaa</i> (Siirak 2009)	Õppimise teel omandatud teadmised, oskused ja vilumused. (EKSS:1)
<i>Õnnelik Eestimaa</i> (Siirak 2009)	Koht, kus valitseb õnn. Õnne täis ja õnneliklane. (EKSS:6)

Iseloomustavas rühmas erinevate kollokatsioonide analüüs

Imeilus Eestimaa on kollokatsioon, mis räägib, et Eesti on ilus. Siin on meeldiv elada ja reisida, kuna Eesti loodus on rikas ja ilus. Eestis on palju ilusaid kohti külastamiseks.

Rikas Eestimaa on kollokatsioon, mis viitab sellele, et Eesti on rikas. Eestimaa loodus, ajalugu, kultuur ning vaatamisväärsused, annavad põhjust et nimetada Eestimaad rikaks riigiks.

Kollokatsioonid *päikesepaisteline, päikese, tuuline Eestimaa* on seotud omavahel. Need kollokatsioonid viitavad muutuvale ilmale. Eesti ilm sõltub aastaajast. Suvele ja kevadele on iseloomulik soe ja päikesepaisteline ilm. Päike paistab igal aastaajal erineva intensiivsusega. Sügisel ja talvel päike paistab harva, kuid toob rõõmu inimestele. Tuuline ilm on iseloomulik Eesti kliima jaoks terve aasta vältel.

Kollokatsioon *väikene Eestimaa* viitab Eestima suurusele. Maailma mastaabis on Eesti üsna väike riik, kuid riigi elanikkude jaoks on ta suur ja võimas. Vaatamata Eestimaa suurusele, ei erine ta teistest riikidest kuigi palju. Eestis on oma riigiseadus, tööstus, kultuur, loodus ja vaatamisväärsused.

Kollokatsioon *sportlik Eestimaa* annab teada, et riigis toimub aktiivne sportlik elu.

Kollokatsioon *haritud Eestimaa* määratleb seda, et Eestis on haritud ühiskond. Eesti hariduse süsteem võimaldab õppida kõikidel ning siin on kättesaadav haridus. Sellest kollokatsioonist võib järeldada, et Eestis elavad haritud inimesed.

Kollokatsioon *õnnelik Eestimaa* näitab, et Eestimaa elu on hea, sest siin toimuvad sündmused, mis toovad rõõmu Eesti elanikele.

Kultuuriline Eestimaa seletab, et Eestis toimub palju kultuurilisi sündmusi.

5.4 Ajalooline rühm

<i>Kollokatsioon</i>	<i>Kollokatsiooni tähendus</i>
<i>Muistne Eestimaa</i> (Siirak 2008, 2009)	Väga vana ja kaugesse minevikku kuuluv nähtus. (EKSS:3)

<i>Paene Eestimaa</i> (Siirak 2008)	Paasi sisaldav, paest koosnev (EKSS: 4)
<i>Keskaegne Eestimaa</i> (Siirak 2009)	Keskajast pärit, keskaega kuuluv ja omane. (EKSS:3)

Ajaloolises rühmas esinevate kollokatsioonide analüüs

Kollokatsioonid on seotud omavahel ja viitavad Eestimaa ajaloole. *Muistne, paene ja keskaegne Eestimaa* näitab seda, et Eesti oli olemas pika perioodi jooksul. *Keskaegne Eestimaa* näitab ajaloolisi sündmusi, mis oli juhtunud keskajal. Kollokatsioon *paene Eestimaa* võib olla tõlgendatud kahe moodi: paekivist koosnev ja väga ammu tekkinud. Oma töös seostab autor sõna `paene` tähendust just antud kivi tekkimisega. Paekivi on tekkinud palju aastaid tagasi ning sellest tulenevalt võib kollokatsiooni *paene Eestimaa* tõlgendada kui Eesti riigi kauaaegset olemasolu.

5.5 Eestimaa keelelise maailmapildi fragment III kooliastmes vene õppekeele eesti keele õpikutes esinevate kollokatsioonide põhjal

Kollokatsioonid, mis on esitatud III kooliastme eesti keele õpikutes, jagunevad neljaks rühmaks: geograafiline, isamaaline, iseloomustav ning ajalooline rühm. Geograafilises rühmas on esitatud kollokatsioonid, mis määratlevad Eesti territooriumit lisaks põhiilmakaartele veel vaheilmakaartega: kirre, kagu, edel ja loe.

Isamaalises rühmas kollokatsioonid kirjeldavad keelelist maailmapilti Eesti fragmendis järgmiste sõnade kaudu *sünnikodu, kodukoht, püha ja kallis*. Need kollokatsioonid näitavad rahva suhtumist Eestimaasse. Selliste kollokatsioonide kaudu õpikute autorid väljendavad austust ning armastust Eestimaa vastu. Eestimaa on kodukoht oma rahva jaoks. Sellesse rühma kuuluvad kollokatsioonid *Eesti rahvuslind, rahvuskivi ja rahvuslill*, mis kirjeldavad keelelist maailmapildi Eesti fragmenti rahvuse sümbolite kaudu. Need sümbolid on väärtuslikud riigi jaoks ning näitavad Eestimaa omapäraseid jooni.

Iseloomustavas rühmas on erinevaid kollokatsioone esitatud rohkem. III kooliastmes võib jälgida omavahel seotud kollokatsioone, mis väljendavad ilma nähtusi. III kooliastme eesti keele õpikutes Eestimaa keeleline maailmapilt Eesti fragmendis väljendub sõnades *päikese, päikesepaisteline* ning *tuuline*. Iseloomustavas rühmas on Eestimaa *ilus, imeilus* ning seal valitseb õnn.

Kollokatsioonid, mis ei kordu uuritavates allikates ja kirjeldavad Eestimaa keelelist maailmapilti Eesti fragmendis, on seotud kultuuri, looduse, spordi, hariduse ning tööga. Suuruselt Eestimaad kirjeldatakse väikesena- *väikene Eestimaa*.

Ajaloolises rühmas Eestimaa keelelist maailmapilti Eesti fragmendis väljendavad järgmised kollokatsioonid: *muistne, paene ning ajalooline Eestimaa*. Need kollokatsioonid näitavad Eestimaa ajaloolist olemust.

III kooliastme eesti keele õpikutes väljendavad kollokatsioonid seda, et Eestimaa keeleline maailmapilt Eesti fragmendis on mitmekülgne.

III kooliastme eesti keele õpikutes ei ole korduvaid kollokatsioone.

6. Missugune on Eestimaa vene õppekeelega põhikooli eesti keele õpikutes?

Tervikliku Eestimaa keelelist maailmapilti pole võimalik kirjeldada ainult nende kollokatsioonide kaudu, mis on esitatud eesti keele õpikutes vene õppekeelega koolidele. Selles uurimuses kirjeldatakse keelelist maailmapilti Eesti fragmenti kollokatsioonide põhjal. Kollokatsioonide tähendus aitab aru saada, missugune on Eestimaa eesti keele õpikutes vene õppekeelega põhikoolide jaoks. Antud töös Eestimaa keelelist maailmapilti kirjeldatakse I, II, III kooliastme eesti keele õpikutes leitud kollokatsioonide põhjal.

Uurimuse käigus on välja selgitatud, et kõik eesti keele õpikutes esinevad kollokatsioonid võib jagada neljaks rühmaks: geograafiline, isamaaline, iseloomustav ja ajalooline rühm. Geograafilises rühmas on esitatud kollokatsioonid, mis osutavad Eesti riigi geograafilisele asukohale. Isamaalises rühmas on esitatud kollokatsioonid, mis viitavad, et Eestimaa on *armas, kallis, isamaa, kodumaa, sünnikoht, kodukoht ning meie*. Sellesse rühma kuuluvad sellised kollokatsioonid nagu *Eesti rahvuslind, rahvuskivi, rahvuslill*. Need kollokatsioonid räägivad rahvussümbolitest, mis on omapärased Eesti riigi jaoks. Kõik need kollokatsioonid räägivad armastusest kodukoha vastu.

Iseloomustavas rühmas on esitatud erinevad kollokatsioonid. Selles rühmas on Eestimaa *ilus, kaunis, töökas, looduslik, kultuuriline, haritud, vabriik, uhke, soe, lumine, vihmane, kevadine, päikesepaisteline, külm, õnnelik, rõõmus, täis, ainulaadne, väike, väikene, võimas, suurpidulik, imeilus, rikas, väikene*. Tähenduste analüüsimisel on selgunud, et selles rühmas esitatud kollokatsioonid puudutavad Eesti ilma. Eesti on *ilus* ning siin valitseb *õnn*. Samuti on olemas suurust puudutavad kollokatsioonid. Eesti on *väike*, kuid *võimas* ja *uhke* riik. Eestis on rikas loodus- sellest räägib kollokatsioon *looduslik Eestimaa*.

Ajaloolises rühmas on kollokatsioone esitatud vähe. Need on *ajalooline, muistne ja paene Eestimaa*, mis näitavad Eestimaa ajaloolist olemust.

Vene õppekeelega koolide eesti keele õpikutes esitatud kollokatsioonide põhjal on võimalik teha järeldust, et õpikute autorid väljendavad oma austust ja armastust kodumaa vastu ning õpetavad ka teisi oma riiki austama.

7. Kokkuvõte

Selle töö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas edastatakse Eestimaa mõistet kollokatsioonide vahendusel vene õppekeelega põhikoolide eesti keele õpikutes. Analüüsitud kollokatsioonide põhjal on võimalik näha, millisena esineb Eestimaa vene õppekeelega koolide eesti keele õpikutes ning missuguse ettekujutuse saavad õpilased. Töös esitatud kollokatsioonid annavad infot keelelise maailmapildi Eesti fragmendi kohta.

Peamised uuritavad mõisted on keeleline maailmapilt ja kollokatsioon. Igas keeles peitub omapärane keeleline maailmapilt. Keelelise maailmapildi kaudu väljendatakse inimeste arusaam maailmast. Kõik keeled on erinevad ning tunnetusprotsessid peavad olema ka erinevad, kuid tänapäeva lingvistikas keele iseärsused ei tähenda erinevusi inimeste tajus. Keel mõjutab maailma mõistmist ja taju. On olemas kaks erinevat maailma, mis kujundvad keelelist maailmapilti: loogiline ja semantiline. Keeleline maailmapilt on mõjutatud erinevate sündmustega, näiteks ajalooliste, kultuuriliste jt.

Kollokatsioonid on sõnade harjumuslik koosesinemine. Nad on tavapärased emakeele kõneleja jaoks. Emakeele kõneleja ei märka, mis sõnad ja kuidas on omavahel seotud. Rääkides kollokatiivsest tähendusest, on võimalik määratleda universaalset ja keelespetsiifilist kollokatsiooni. Universaalne kollokatsioon viitab kindlale tähendusele. Keelespetsiifiliste kollokatsioonide juurde kuuluvad idiomatilised väljendid ja vanasõnad. Nende puhul tähendus esineb kahel tasandil: otsese ja peidetud tähenduse tasandil. Kollokatiivse tähenduse kaudu pole võimalik selgitada keeles esinevaid erinevusi. Kollokatsioonid aitavad ühistada tähendust.

Uurimuse käigus on selgunud, et iga kooliastme õpikutes on kasutatud nii sarnaseid kui ka erinevaid Eestimaa kollokatsioone. Rühmituse põhjal I kooliastme kollokatsioonide seas puudub ajalooline rühm, kuid II ja III kooliastme kollokatsioonide seas on ajalooline rühm olemas. Kollokatsioonide seas esineb sõnu *ajalooline*, *muistne*, *keskaegne* ning *paene Eestimaa*.

Eestimaa kollokatsioonide geograafilises rühmas on keeleline maailmapilt Eestimaa fragmendis väljendatud sarnaste kollokatsioonide kaudu. Need on kollokatsioonid, mis osutavad Eesti riigi geograafilisele asukohale. Kollokatsioonid *põhja*, *lõuna*, *lääne* ja

ida Eesti on kasutatud kõigis kooliastmetes. II ja III kooliastme õpikutes lisanduvad põhilistele ilmakaartele *kagu, kirde, edela ja loode* ilmakaared.

Isamaalises rühmas kasutatakse keelelise maailmapildi kirjeldamiseks Eestimaa fragmendis kollokatsioone *kodumaa, isamaa, kodumaine, kodukoht, meie, sünnikodu, armas, ning kallis Eestimaa*. I kooliastme õpikutes kasutatakse rohkem sõnu *armas kodumaa* ning *isamaa Eestimaa*. Neid kollokatsioone kasutatakse rohkem kui üks kord.

II kooliastme eesti keele õpikutes autorid kasutavad *kodukoht, kodumaine, kodumaa, armas, kallis* ning *meie Eestimaa*. Kollokatsioon *kodumaine Eestimaa* on esitatud kahes allikas. III kooliastme eesti keele õpikutes kasutatakse kollokatsioone *sünnikodu, püha, isamaa, kallis Eestimaa*. Siia lisanduvad kollokatsioonid, mis nimetavad Eesti riigi rahvussümboleid: *Eesti rahvuslind, rahvuskivi, rahvslill*.

Iseloomustavas rühmas I, II, ja III kooliastme õpikutes keelelise maailmapildi Eestimaa fragmenti kirjeldamiseks on olemas sarnased kollokatsioonid: *looduslik, õnnelik, kultuuriline, ilus, sportlik, väike Eestimaa*. Kollokatsioonid, mis ei kordu I, II ja III kooliastmes on: *haritud, uhke, võimas, rikkas töökas, ainulaadne, täis, pidulik, rõõmus Eestimaa*.

Suur osa kollokatsioonidest kirjeldavad Eesti ilma. Selle kirjeldamiseks kasutatakse sõnu *külm, vihmane, tuuline, kevadine, päikese, päikesepaisteline, lumine Eestimaa*. Antud kollokatsioonid kirjeldavad ilma, mis on Eestile iseloomulik ning sõltub aastaajast.

Selle uurimuse tulemusena on selgitatud, mis kollokatsioonid korduvad I, II, III kooliastme eesti keele õpikutes. Sagedamini kasutatakse keelelise maailmapildi Eestimaa fragmendi kirjeldamiseks kollokatsioonide kaudu *ilus, väike, kaunis, looduslik, isamaa, kodumaa, kodumaine, sportlik, ajalooline, kultuuriline, kallis, armas, imeilus, põhja, lõuna, ida, lääne, vabariik Eestimaa*.

Kirjandus

Algvere, Kristel 2011. Mõtlemise väljendamisest keeles. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool

EKK = Eesti keele käsiraamat. <http://www.eki.ee/books/ekk009/>(viimati vaadatud 4.05.2013)

Degel, Larissa 2007. Intellektuaalsfäär intellektuaalseid võimeid tähistavate sõnade kasutuse põhjal eesti ja vene keeles. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kolshanskij 2006= Колшанский Г.В. 2006. Объективная картина мира в познании и языке. Москва: Издательство «КомКнига»

Maslova 2001 = Маслова В.А. Лингвокультурология. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. М.: Издательский центр «Академия»

FOLKLORE = Sutrop, Urmas 1999. Meie esivanemate rahvatarkus ja maailmapilt: mida keel mäletab?; <http://www.folklore.ee/tagused/nr11/keel.htm>. (viimati vaadatud 3.05.2013)

Pajusalu, Renate 2009. Sõna ja tähendus. Eesti Keele Sihtasutus.

Tenjes, Silvi 2010. Semantika, õppematerjal. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Vainik, Ene, Orav, Heili 2005. A.H. Tammsaare eksitus: tee tööd ja näe vaeva, ...aga ikka oled vihane*. - Keel ja kirjandus, nr 4, lk 257-277

Õim, Asta 2003. Armastus ja õnn eestlaste maailmapildis. – Keel ja Kirjandus, nr 11, lk 802-813

Õim, Asta 2001. Hing keeles ja meeles. – Emakeele seltsi aastaramat 47. Eesti teaduste Akadeemia Emakeele selts, lk 126-139

Õim, Haldur 1997. Eesti keele mentaalse maailmapildi allikaid ja piirjooni. –Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised, 7. Pühendusteos Huno Rätsepale: 28.12.1997. Tartu

Heinsoo, Heinike 2010. Adjektiivide tajumine ja õpetamine. Eesti rakenduslingvistika ühing. Tallinn

Allikad

Maiberg, Lea, Rikker, Maibi, Vahar, Õie 1996. Tere päevast 1.klassile. 1, 2 osa. Koolibri

Pääru, Merike, Sepp, Ivi 2006. Eesti keele õpik vene õppekeeleaga kooli 1.klassile. 1, 2 osa. Koolibri

Maiberg, Lea, Rikker, Maibi, Vahar, Õie 1998. Tere päevast 2.klassile. 1, 2 osa. Koolibri

Pääru, Merike, Sepp, Ivi 2008. Eesti keele õpik vene õppekeeleaga kooli 2.klassile. 1, 2 osa. Koolibri

Pääru, Merike, Sepp, Ivi 2009. Eesti keele õpik vene õppekeeleaga kooli 3.klassile. 1.osa. Koolibri

Pääru, Merike, Sepp, Ivi 2010. Eesti keele õpik vene õppekeeleaga kooli 3.klassile. 2.osa. Koolibri

Sepp, Ivi, Tammsaar Taavi 1998. Eesti keele õpik vene õppekeeleaga kooli 4.klassile. Koolibri

Sepp, Ivi, Tammsaar Taavi 2007. Eesti keele õpik vene õppekeeleaga kooli 4.klassile. 1.osa. Koolibri

Sepp, Ivi, Tammsaar Taavi 2008. Eesti keele õpik vene õppekeeleaga kooli 4.klassile. 2.osa. Koolibri

Kloren, Anne 2004. Eesti keele õpik vene õppekeeleaga kooli 4. klassile. ILO kirjastus

Jänese, Anne, Metsa, Antidea 2007. Eesti keele õpik vene õppekeeleaga kooli 5. klassile. Koolibri

Jänese, Anne, Metsa, Antidea 2009. Eesti keele õpik vene õppekeeleaga kooli 6. klassile. 1, 2 osa. Koolibri

Rikker, Maibi, Vahar, Õie 2004. Eesti keele õpik vene õppekeeleaga kooli 6. klassile. ILO kirjastus

Siirak, Aino 2008. Eesti keele õpik vene õppekeeleaga kooli 7. klassile. Koolibri

Siirak, Aino 2006. Eesti keele õpik vene õppekeeleaga kooli 8. klassile. Koolibri

Siirak, Aino 2009. Eesti keele õpik vene õppekeelega kooli 9. klassile. Koolibri

EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat. <http://www.eki.ee/dict/ekss/> (viimati vaadatud 15.04.2013)

The concept of Estonia in schools with Russian teaching language through collocations in Estonian language textbooks

The aim of this work was to show how the concept of Estonia is determined in middle schools with Russian teaching language through collocations in Estonian language textbooks.

Through analyzed collocations we can see how Estonia is presented in schools with Russian teaching language in Estonian language textbooks and what kind of conception children get through these collocations. Collocations, presented in this work, give information about lingual perception in context of Estonia.

The main explored themes are lingual perception and collocation. There is its own lingual perception in every language. The comprehension of the world is expressed by lingual perceptions. Every language is different in its own way, so the processes of cognition should be different as well. There are no language features in current linguistics, that mean differences in people's perceptions. Language has its own influence on the translation and the perception of the world. There are two different worlds, which form the lingual perception: logical and semantic. Lingual perception is affected by different occasions like historical, cultural and others.

Collocations are sequences of words, which habitually co-occur. They are customary to the language carriers. People don't think about which words and in which way they are connected to each other. Talking about collocational meaning, it is possible to define universal and language specified collocations. Universal collocation indicates the exact meaning. Language specified collocations include idiomatic phrases and old sayings. Language specified collocations can be presented on two levels: literal meaning and hidden meaning. It is impossible to explain different language diversity by using collocational meaning. Collocations help connect the meaning.

The close study revealed, that in every school textbook there are Estonian collocations that are used specifically in the given school grade, as well as the collocations that are

used through all school grades. For example, in the elementary school collocations there are no historical group, but the same group of collocations is presented in middle school and high school. These collocations include such words as historian, ancient, medieval and main Estonia.

The lingual perception in the Estonian geographic collocations is shown with similar collocations. These collocations explore the location of Estonia. Collocations north, south, west and east Estonia are used in all school grades. In the middle school and high school textbooks there are collocations such as southeast, northeast, southwest and northwest.

In the Fatherland group there are the following collocations: homeland, fatherland, domestic, home place, our, place of birth, lovely, dear Estonia. Words, such as lovely homeland and fatherland Estonia are used in elementary school mostly. These collocations are used more than once.

Textbook writers use home place, domestic, homeland, lovely, dear and our Estonia in middle school textbooks. Collocation Domestic Estonia is presented in two different books. In high school Estonian language textbooks authors use place of birth, holy, fatherland, dear Estonia. On this level there are national symbols attached, such as Estonian national bird, national stone, national flower.

In the group of characteristics there are similar collocations, which are used on all school levels: natural, happy, cultural, beautiful, sport bonny, small Estonia. Collocations, which are not presented in all school grades are: civilized, dandy, powerful, working, rich, unique, full, festive, happy Estonia.

A big part of collocations is about Estonian weather. To describe it, there are such words as: cold, rainy, windy, vernal, sunny, bright, snowy Estonia. These collocations describe the weather, which is usual to Estonia and depends on the season.

The result of this close study clarified which collocations repeat in Estonian language textbooks in elementary, middle school and high school. There are collocations, which are used more often to describe lingual perception of Estonia: beautiful, small, bonny, natural, fatherland, homeland, domestic, sport, historical, cultural, dear, lovely, pulchritudinous, northern, southern, west, east, republic Estonia.

